

monumentenwacht
West-Vlaanderen vzw

Monumentenwacht West-Vlaanderen v.z.w.

Filiaal Provinciehuis Boeverbos
Koning Leopold III-laan 31
8200 Brugge - Sint-Andries

secretariaat T 050.40.31.36
F 050.40.34.58
E edwin.dumarey@west-vlaanderen.be

contactpersoon T 050.40.31.54
inspectie E brecht.lagae@west-vlaanderen.be

Indien u nog vragen hebt bij dit verslag of de uit te voeren werken, aarzel niet ons te contacteren.

INSPECTIENUMMER : W-61/50053/2005/I

OBJECT : Sint-Laurentiuskerk

LIGGING : Straat + nr. : Kerkplein
Gemeente/Stad 8210 ZEDELGEM

WETTELIJKE BESCHERMING : Monument toren dd. 25/03/1938 // Monument kerk dd. 01/12/2000

HUIDIGE FUNCTIE : Kerk

ABONNEE : Kerkfabriek Sint-Laurentius, E.H. Joris Weyts
Snellegemsestraat 13
8210 LOPPEM

INSPECTIEDATA : 2&3/06/2009 en 23/06/2009

UITGEVOERD DOOR : Brecht Lagae

TOTAAL AANTAL MANUREN : 15 uren

VORIGE INSPECTIES : 10/11/2005

INVENTARISSEN/REPERTORIA : Er is geen inventaris van de kunstzinnige voorwerpen. Tijdens onze inspectie maakten we gebruik van de "Fototheek online" van het KONINKLIJK INSTITUUT VOOR HET KUNSTPATRIMONIUM. <http://www.kikirpa.be>

PRAKTISCHE AANBEVELINGEN VOOR HET EFFICIENTE ONDERHOUD VAN UW VOORWERPEN
VINDT U ONMIDDELLIJK NA DE INHOUDSTAFEL.

OPMERKINGEN

- : Om een duidelijk inzicht te krijgen in de problematiek laat u best een langere data-logging van het klimaat uitvoeren. Monumentenwacht kan dit doen.
- Het heeft weinig zin om een restauratie aan te vatten alvorens de werking van de verwarming geoptimaliseerd is. De schadebeelden aan het meubilair kan hier gerelateerd worden aan de manier van verwarmen.
- Er werd reeds een rapport geschreven voor het hoofdaltaar maar daar werd tot nog toe geen gevolg aan gegeven.
- Daarom werd het rapport van 2005 integraal opgenomen in dit nieuwe rapport.
- Vermits de kerk beschermd is als Monument mag u geen restauraties, werken of veranderingen uitvoeren zonder toestemming of het advies van Monumenten en Landschappen in te winnen.
- Alvorens de aanbevelingen, verder in dit rapport, op te volgen kan u best contact opnemen met Mevr. Catheline METDEPENNINGHEN tel. 050/442847 of, [catheline.metdepennighen@rwo.vlaanderen.be]

INHOUD

Bij het opstellen van de rapporten gaat de Monumentenwacht uit van een algemene interieurinventaris. De rubrieken die voor het besproken interieur van toepassing zijn, worden vetjes afgedrukt. De overige komen in het verdere rapport niet meer voor. De aanbevelingen vindt u na de inhoudstafel.

1. Interieurafwerking

1.1. Vaste wandafwerking

- 1.1.1. Pleister- en stucwerken
- 1.1.2. Muurschilderingen
- 1.1.3. Hout**
- 1.1.4. Steenmaterialen
- 1.1.5. Andere

1.2. Vaste plafondafwerking

- 1.2.1. Pleister- en stucwerken**
- 1.2.2. Plafondschilderingen
- 1.2.3. Hout
- 1.2.4. Steenmaterialen
- 1.2.5. Andere

1.3. Vaste vloerafwerking

- 1.3.1. Tapijt en vaste vloerbekleding**
- 1.3.2. Hout
- 1.3.3. Steenmaterialen
- 1.3.4. Andere

1.4. Structuurelementen

- 1.4.1. Binnenwanden en opgaande structuren
- 1.4.2. Vloeren en zolderingen
- 1.4.3. Gewelven
- 1.4.4. Kelders
- 1.4.5. Schrijnwerk
- 1.4.6. Trappen en loopbruggen
- 1.4.7. Andere

2. Vast kerkelijk meubilair

- 2.1. Altaren**
- 2.2. Koorgestoelte
- 2.3. Communiebank(en)
- 2.4. Kerkmeesterbank(en)
- 2.5. Biechtstoel(en)
- 2.6. Preekstoel**
- 2.7. Doksaal**
- 2.8. Afsluiting(en)
- 2.9. Doopvont**
- 2.10. Andere**

3. Vast burgerlijk meubilair

4. Los kerkelijk meubilair

- 4.1. Kast(en)
- 4.2. Tafel(s)
- 4.3. Zitmeubel(s)
- 4.4. Bidbank(en)
- 4.5. Koorlezenaar(s)
- 4.6. Andere

5. Los burgerlijk meubilair

6. Schilderijen

- 6.1. Doek**
- 6.2. Paneel
- 6.3. Andere

7. Sculptuur

- 7.1. Hout**
- 7.2. Steen**
- 7.3. Gips
- 7.4. Metaal
- 7.5. Keramiek
- 7.6. Andere

8. Andere voorwerpen

- 8.1. Hout
- 8.2. Steen
- 8.3. Gips
- 8.4. Metaal
- 8.5. Keramiek
- 8.6. Textiel
- 8.7. Andere

9. Klimaat

p.9

- 9.1. Relatieve vochtigheid en temperatuur**
- 9.2. Licht**
 - 9.2.1. Daglicht**
 - 9.2.2. Kunstlicht**
- 9.3. Technische installaties**
- 9.4. Andere

10. Preventie en beheer

- 10.1. Brand**
- 10.2. Diefstal en vandalisme**
- 10.3. Bewaring
- 10.4. Reiniging**
- 10.5. Andere

11. Veiligheid / Toegankelijkheid / Hygiëne

- 11.1. Toegankelijkheid / Bereikbaarheid
- 11.2. Vuilnis / Afval
- 11.3. Dieren
- 11.4. Andere

12. Site

- 12.1. Bestrating / Terrein
- 12.2. Afsluitingen
- 12.3. Bomen / Begroeiing
- 12.4. Andere

AANBEVELINGEN

1 Conservatie of restauratie door een deskundig restaurateur

dringend

Laat een houtrestaurateur de losse delen van het altaar vastzetten en de lossende polychromie fixeren. Laat het beeld “Laurentius” degelijk vastzetten.

Laat hem ook de actieve insectenvraat behandelen en de constructie beoordelen op zijn stevigheid.

2.1.1. Vast kerkelijk meubilair-Altaren
7.1. Sculptuur-Hout

Laat een restaurateur het O.-L.-Vrouw altaar en het Laurentiusaltaar restaureren als volgt:

- laat eventueel een kleuronderzoek uitvoeren op het tabernakel en de met bronsverf geschilderde schuimkanornamenten en breng deze weer in hun oorspronkelijke polychromie.
- verwijder de plasticfolie van de predalla en fixeer de onderliggende polychromie.
- fixeer en herstel de opstuwende verfschollen.
- ontstof en reinig het altaar.
- reinig ook de ruimten achter en onder de altaren.

2.1.2. & 2.1.3. Vast kerkelijk meubilair-Altaren

Laat een schilderijenrestaurateur het schilderij “Laurentius toont Valerianus de schatten der kerk” conserveren als volgt:

- doek heropspannen en het vuil van tussen het doek en het spieraam verwijderen.
- eventueel de lijst onderzoeken op de originele kleurstelling en herstellen.
- schimmel verwijderen.
- reinigen.

6.1.1. Schilderijen-Doek

Laat het schilderij “Opdracht van Christus in de tempel” conserveren als volgt:

- opstuwende verfschollen fixeren.
- doek opspannen.
- reinigen of de vernislaag vervangen.
- ophanging verbeteren.

6.1.2. Schilderijen (Doek)

Laat het schilderij “De marteldood van Laurentius” conserveren als volgt:

- een strip-linnig voorzien of bedoecken (verwijder daarbij de stoplap).
- eventueel de vernislaag vervangen

6.1.3. Schilderijen (Doek)

De restaurateur kan, na een gedetailleerd vooronderzoek, alternatieve ingrepen voorstellen.

2 Insecten en/of schimmels

behandeling door een specialist

Voorwerpen met afwerklagen (verf, vernis, boenwas, ...) moeten door een specialist behandeld worden. Een ondeskundige ingreep kan immers schade veroorzaken onder invloed van de oplosmiddelen in de producten.

3 Preventieve maatregelen

Preekstoel:

Plaats de kerkstoelen niet te dicht bij de preekstoel om verdere stootschade te vermijden

2.6. Preekstoel

Doopvont:

- schep het water uit de doopvont en controleer of de loden kuip niet lekt,.
- het best laat u er geen water in staan,
- om dit unicum te beschermen tegen mechanische schade plaatst u best een afsluiting zodat het niet kan aangeraakt worden.

2.9. Doopvont

4 Courant onderhoud

Hierover vindt u meer informatie in de map 'Schoon Schip, handleiding voor het courant onderhoud van waardevolle kerkinterieurs', die u in 2000 ontvangen hebt. U geeft deze map en de hiernavolgende aanbevelingen ook best door aan de mensen die instaan voor het onderhoud van de kerk.

Polychrome en vergulde oppervlakken:

Reinig zulke oppervlakken nooit met water! Goed bedoelde poetsbeurten kunnen ernstige schade en slijtage tot gevolg hebben. Het spreekt vanzelf dat, gezien de onstabiele toestand van de polychromie van het altaar, elke poetsbeurt moet vermeden worden.

5 Klimaat en licht

Wisselingen in temperatuur en relatieve vochtigheid:

Grote wisselingen in temperatuur en vooral relatieve vochtigheid zijn zeer nadelig voor de bewaring van verschillende interieurelementen.

De kerkverwarming speelt hierbij een grote rol. Om exacte aanbevelingen te kunnen geven moet eerst gedurende een lange periode de huidige situatie (op verschillende plaatsen en hoogtes in de kerk) in kaart worden gebracht. Daarna kan beslist worden of aanpassingen noodzakelijk zijn. Hiervoor moet een specialist ter zake worden aangesteld. Laat deze de werking van de kerkverwarming zodanig afstellen dat het altaar niet meer met de extreem hete lucht in aanraking komt.

Los daarvan kunnen we enkele opmerkingen en aanbevelingen geven:

- De **relatieve vochtigheid** neemt af bij een hogere temperatuur (of verwarming). De relatieve vochtigheid bedraagt best niet minder dan 45% om onder meer scheurvorming in het hout te vermijden. Bij waarden hoger dan 75% neemt de kans op schimmelvorming erg toe. Aangezien ook de schommelingen voor veel schade zorgen, mag per dag de relatieve vochtigheid maximum 10% verschillen. Schommelingen over een langere periode zijn minder schadelijk en mogen dus groter zijn.

De kerk in de winter verluchten is vaak minder schadelijk dan in de zomer, aangezien de buitenlucht in de winter minder vocht bevat.

- Vocht toevoegen aan de warme lucht kan slechts in uitzonderlijke omstandigheden; anders is het gevaar op schade reëel.

- Het is aan te raden de verwarming zo in te stellen dat het ganse jaar door een **basistemperatuur** gewaarborgd is tussen de 5-10°C. Bij vieringen kan de temperatuur langzaam (maximum 2°C per uur) verhoogd worden tot 16°C. Bij een basistemperatuur vermindert de kans op condens en vermindert de koudestraling van de muren en zuilen (= de oppervlaktetemperaturen verhogen), wat het comfort voor de mensen doet toenemen.

- De **inblaastemperatuur** van de warme lucht bedraagt maximaal de gewenste temperatuur + 20 °C (b.v. bij 16°C mag de temperatuur van de ingeblazen lucht maximaal tussen de 35 à 40 °C liggen).
 - Bij een lagere inblaastemperatuur zorgt een hogere **inblaassnelheid** meestal tot een betere verdeling van de temperatuur in de verschillende luchtlagen (= thermische stratificatie). Zorg dat het verschil in temperatuur tussen de bovenlagen en de onderlagen niet meer dan 2°C bedraagt. Een lage inblaassnelheid kan in sommige gevallen voldoende zijn (b.v. bij constante verwarming en/of voldoende capaciteit). Zorg ook dat de warme lucht niet rechtstreeks op de belangrijke objecten blaast. De worplengte moet beperkt worden tot 2/3 van de lengte van de kerk (indien meer moet de inblaassnelheid verminderd worden).
 - Om tochtverschijnselen te voorkomen, dient de **luchtsnelheid** beperkt te worden tot 0.1 meter/seconde.
 - De luchtstroming in de kerk wordt voornamelijk bepaald door de plaats en het aantal **inblaasroosters**. De afzuigroosters hebben nauwelijks invloed op de stroming.
 - **Voorzetbeglazing** kan door een vermindering van de koudeval en een verhoging van de oppervlaktetemperatuur het comfort doen toenemen.
 - Breng ook **filters** aan om zo veel mogelijk stof en vuil tegen te houden. Vervang ze regelmatig.
- De bovenstaande informatie kan uitgebreider geraadpleegd worden in: H.SCHELLEN, *Heating Monumental Churches. Indoor climate and preservation of cultural heritage*, Eindhoven, 2002.
<http://alexandria.tue.nl/extra2/200213875.pdf>

6 Diefstal, vandalisme en brand

Brand:

10.1. Brand

Laat de brandblusapparaten indien nodig vervangen. De voorkeur gaat uit naar CO₂ -blussers omdat vacuüm- of poederblussers te veel schade aanrichten bij kunstvoorwerpen.

1. Interieurafwerking

1.1. Vaste wandafwerking

1.1.3. Hout

N

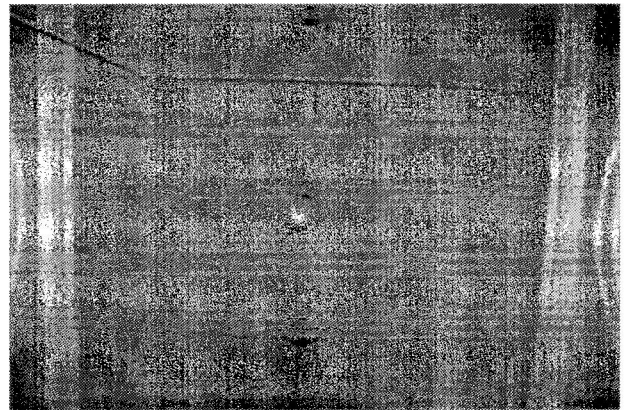
Na 1953 werd er een eiken lambrisering geplaatst. De lijsten werden machinaal gemaakt. Het hout bevindt zich in een goede staat.

1.2. Vaste plafondafwerking

1.2.1. Pleister- en stucwerken

R

De gewelven van de kerk zijn vervuild met stof en roet en vertonen thermoforese (stofdeeltjes hebben de neiging om zich vast te zetten op koudere delen. Daardoor tekenen balken zich af omdat het op deze plaatsen warmer is). In de kerk worden constant kaarsen gebrand (noveen en altaarkaarsen).

1.3. Vaste vloerafwerking

1.3.1. Tapijt en vaste vloerbekleding

M

Onder de kerkstoelen in de kerk ligt er vast tapijt dat vermoedelijk aan de vloeren gelijmd werd. De boorden zijn afgewerkt met een metalen profiel. Lijmresten kunnen de vloeren beschadigen.

1.4. Structuurelementen

1.4.1. Vloeren en zolderingen

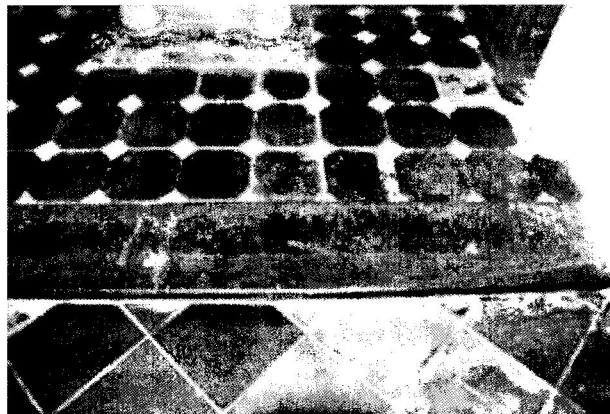
R

De vloer is gelegd in zwarte natuurstenen tegels en werd onderhouden met een filmvormend product waardoor schade ontstond. Bij het kuisen van de vloer komt vocht via de voegen onder de tegels terecht. Dit vocht wil verdampen aan het steenoppervlak en migreert door de steen naar buiten. Het vocht wordt tegengehouden door de dampdichte laag die weg geduwd wordt door het vocht en telkens een beetje natuursteen meeneemt. Dit verklaart het "pokdalige" uitzicht van sommige tegels.

1.4.2. Dorpel doopkapel

M

De dorpel van de doopkapel is helemaal verzakt en wordt best herlegd. Let wel herleggen, niet vervangen!

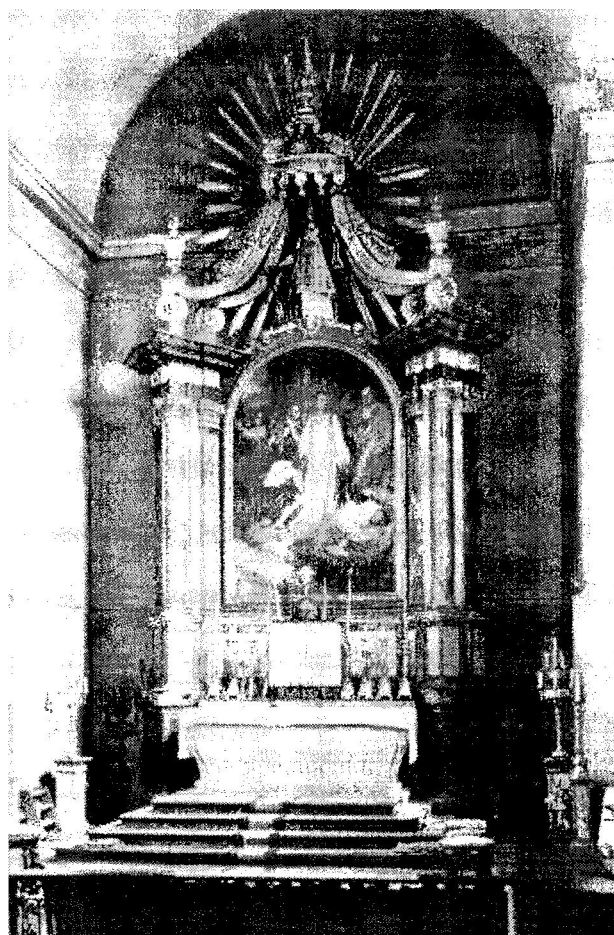
2. Vast kerkelijk meubilair

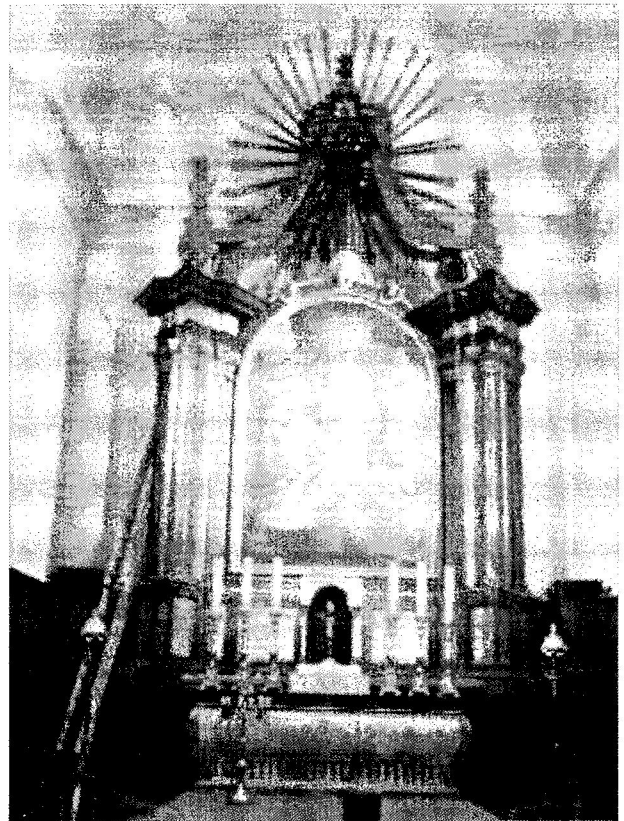
2.1. Altaren

2.1.1. Hoofdaltaar A32630

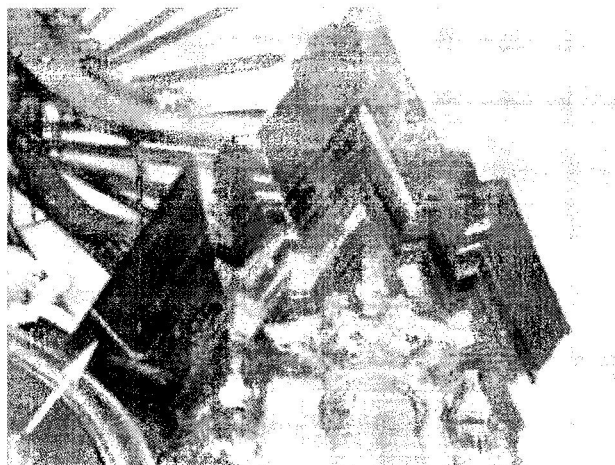
M

Het betreft een barok portiekaltaar. Voor het altaar ligt een houten gemarmerde aantrede die bedekt is met vast tapijt zodat de toestand van het hout niet te controleren is. Voor het portiekaltaar staat een scheepsaltaar. Dit altaarblok is beschilderd met een marmerimitatie. De beschildering stuwt op ter hoogte van de plint. De linker zijkant is aangetast door actieve kleine klopkever. Het altaar is afgedekt met een blauw hardstenen blad dat in het midden is gebarsten (onder het ciborium). Op het scheepsaltaar staat in het midden een ciborium die er vrij recent uitziet (dit deel van het altaar werd niet geïnspecteerd). Op een foto (nummer B145352 van het Koninklijk Instituut van het Kunstpatrimonium) uit 1953 is een ander ciborium te zien.

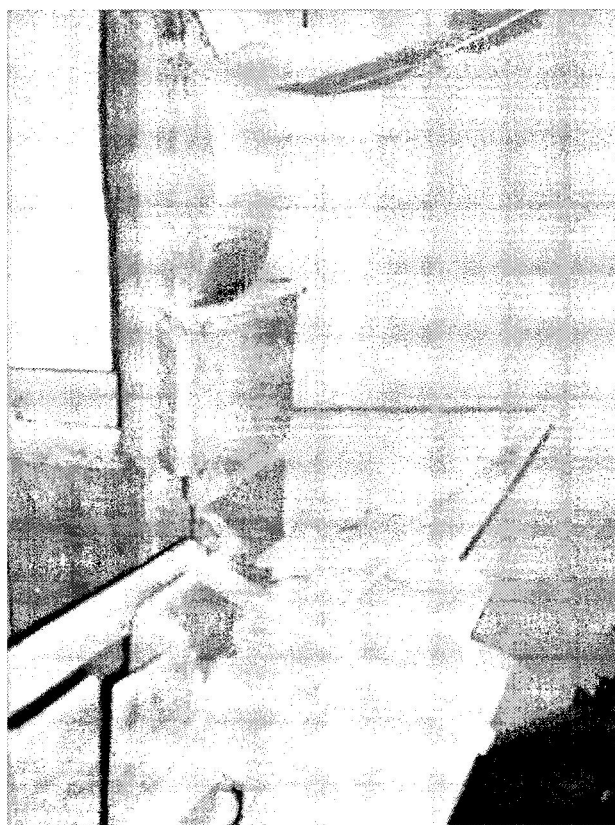

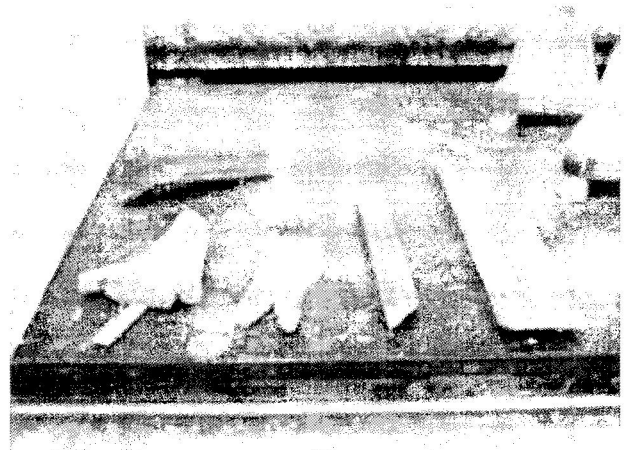
Op 3 meter van het altaar zit een uitblaasrooster.
De uitblaastemperatuur werd door de Monumentenwacht
gemeten en bedroeg ongeveer 64° wat veel te heet is.
Het geheel is opgetrokken uit hout met een gemetst
gedeelte achteraan.
Het geheel is erg verzakt. De kroonlijst is erg aan het
verzakken en aan het uiteenvallen. Er ontbreken reeds
delen hout.

De gebrekkige fixatie van sommige onderdelen en of het losraken ervan is ook de oorzaak van de onstabiliteit van de kroonlijst. Op de bovenkant van het altaar liggen stof, gruis, verfbidders en restjes glasvezelgaas (muurbedekking).

Een tweetal loszittende delen van de lijst werden verwijderd om het risico op vallen uit te sluiten. Bovenop de kroonlijst lagen afgevallen delen van guirlandes.

Het beeld van Laurentius wordt besproken onder de rubriek "7. Sculptuur".

De expositietroon boven het "Laurentiusbeeld" is afgezakt en nijgt erg naar voor.

Achter de baldakijn zit een stralenkrans waarvan de houten stralen extra werden beveiligd met bandijzers en trekstangen.

Alhoewel het geheel verzakt is en een fragiele indruk geeft is er geen onmiddellijk gevaar voor de stabiliteit van de constructie.

Enkel het uiteenvallen van de kroonlijst en het lossen van de polychromie vormt een onmiddellijk probleem.

Op sommige plaatsen is de insectenvraat nog actief.

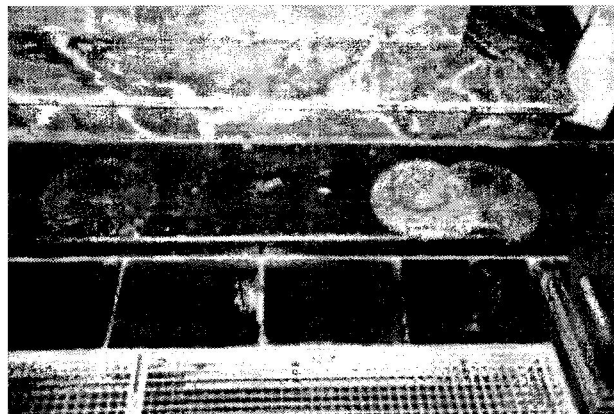
De oorzaken van de schadebeelden aan het portiekaltaar zijn uiteenlopend. De krimpbarsten, de lossende lijmnaden en verbindingen en de opstuwende polychromie zijn het directe gevolg van de extreem hoge temperaturen en de bruuske temperatuurschommelingen die het kunstobject te verduren krijgt. De verzakking van de constructie is het gevolg van het hout dat verzwakt is door insectenvraat.

2.1.2. O.-L.-Vrouw altaar

M

Het altaar staat in de noordelijke zijbeuk op een verhoog van natuurstenen tegels met een blauwe hardstenen trede. Deze trede is beschadigd door vochtkringen afkomstig van bloempotten die gelekt hebben.

Voor het gepolychromeerde houten altaar ligt een estrade met 2 treden. Het geheel is gemarmerd.

Het portiekaltaar heeft een houten altaarblok met een geschilderd antependium.

Het altaarblad is van zwart geschilderd hout met een altaarsteen die uit 1694 dateert.

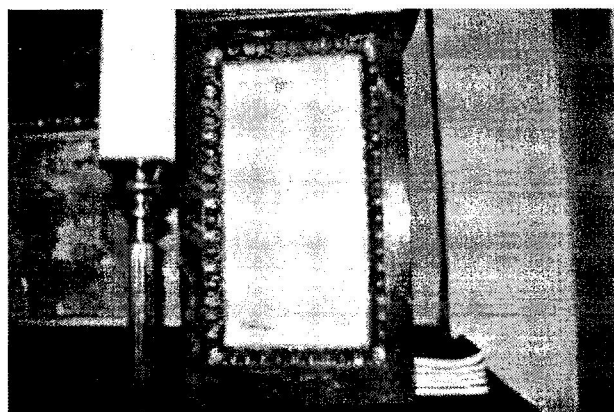
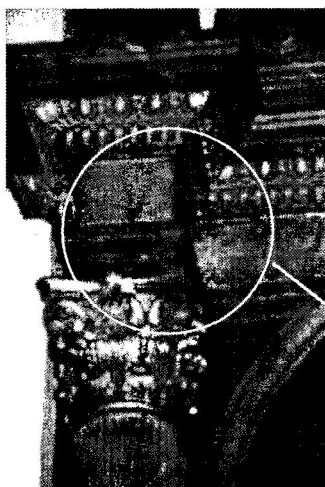
De kaarsenbank is eveneens zwart geschilderd. Tot op deze hoogte bevindt de polychromie zich in een redelijke staat.

Op de kaarsenbank staat een tabernakel in rococostijl.

Het geheel werd echter overschilderd met een grijze verf en de schuimkamornamenten met bronsverf (goudverf).

Dit is jammer want de grijze verf heeft een satijnaspect die de originele verflaag nooit kan gehad hebben en bronsverf is van een inferieure kwaliteit en oxideert.

Het resultaat ziet er absoluut niet uit als een echte vergulding.

De predalla werden "gerestaureerd" met plastieken imitatiemarmerfolie!

Dit is niet de manier hoe men met een 17^e eeuwse altaar omgaat! De polychromie onder de folie stuwt op. Het zal dus moeilijk zijn om de folie te verwijderen zonder de polychromie nog verder te beschadigen.

Ter hoogte van de kroonlijst is de polychromie actief aan het opstuwten. Bovenop het altaar liggen stof en vuil.

Bovenop het altaar licht stof en vuil

2.1.3. Laurentius altaar

M

Het altaar staat in de zuidelijke zijbeuk op een estrade van natuurstenen tegels met een blauwe hardstenen trede. Deze trede is verweerd door vocht. Voor het gepolychromeerde altaar ligt een houten gemarmerd verhoog met 2 treden. Het portiekaltaar heeft een houten altaarblok met een geschilderd antependium voorstellende de pelikaan die zijn jongen voedt. Het schilderij vertoont een kleine lacune met licht verfverlies tot op de preparatielaag. Het altaarblad is van zwart geschilderd hout. De kaarsenbank is eveneens zwart geschilderd. Tot op deze hoogte bevindt de polychromie zich in een redelijke staat.

Op de predalla werden pvc folie met marmermotief gekleefd in een poging om de marmer te herstellen. De originele polychromie onder de folie is vrij onstabiel. De folie zomaar aftrekken zal enorme schade veroorzaken aan de polychromie. Een 17de eeuw altaar beplakken met een ordinaire folie die bovendien schade zal veroorzaken getuigt van weinig inzicht in restauratietechnieken. Het portiek met zuilen opbouw en fronton met expositie nis bevindt zich in een behouden staat. Het altaarschilderij wordt besproken onder de rubriek: Schilderijen (Doek). Het altaar staat op zo'n 30 cm van de muur. Achter en onder het altaar liggen een massa stof vuil, puin en afval.

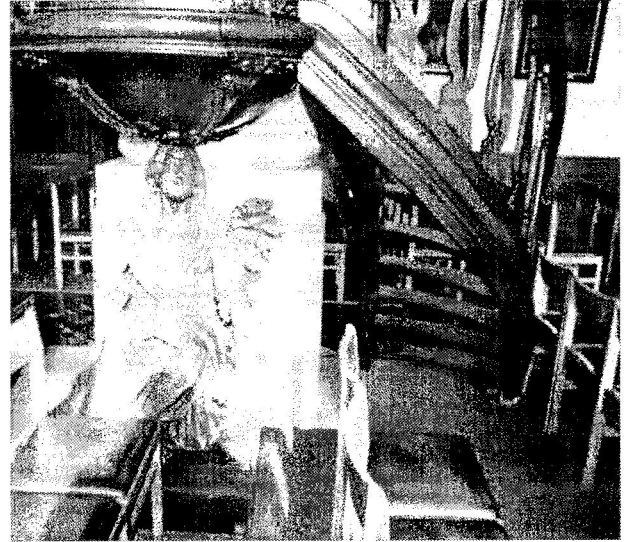

Boven op het altaar liggen stof en vuil.

2.6. Preekstoel

R

De preekstoel die gemaakt is van eikenhout bevindt zich in een goede staat. Het beeld dat de kuip draagt werd overschilderd en vertoont wat sporen van mechanische beschadigingen. De kerkstoelen staan erg dicht tegen het beeld vermoedelijk is dit de oorzaak van de schade.

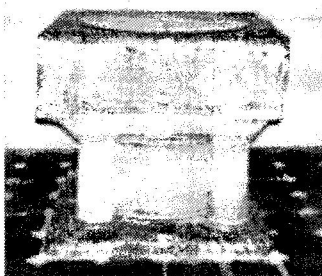
2.7. Doksaal

N

Het orgel werd niet geïnspecteerd.

2.9. Doopvont

G

De 12^e eeuwse doopvont staat in de doopkapel achterin de kerk.
Het geheel werd gemaakt van Doornikse kalksteen.
De doopvont vertoont sporen van mechanische schade maar verkeert in een goede staat.
In het bekken stond er water. In het bekken zit er een loden kuip maar het is niet zeker of deze lekt of niet.
Dit wordt best eens gecontroleerd. Volgens de Monumentenwacht ontstaat er misschien loodwit, wat zeer giftig kan zijn.

2.10. Andere

R

In de kerk staat een 18de eeuwse tabernakel dat afkomstig is uit het Engels Seminarie te Brugge. Uit vroegere foto's blijkt dat het nooit op het hoofdaltaar gestaan heeft. Het geheel bevindt zich, behalve wat mechanische schade, in een redelijke staat

6. Schilderijen

6.1. Doek

2.1.1. Laurentius toont
Valerianus de schatten der
kerk
Hoofdaltaar
A32630

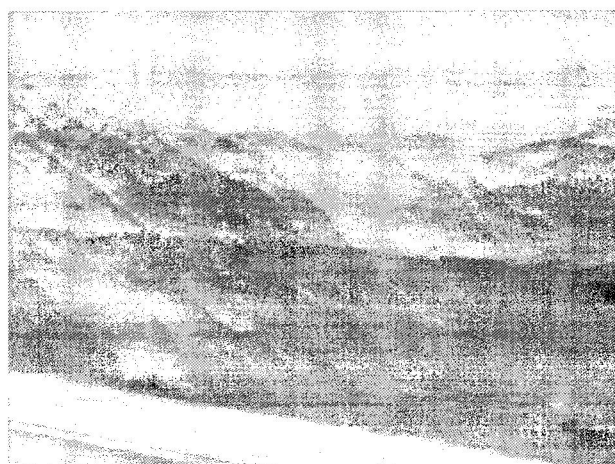
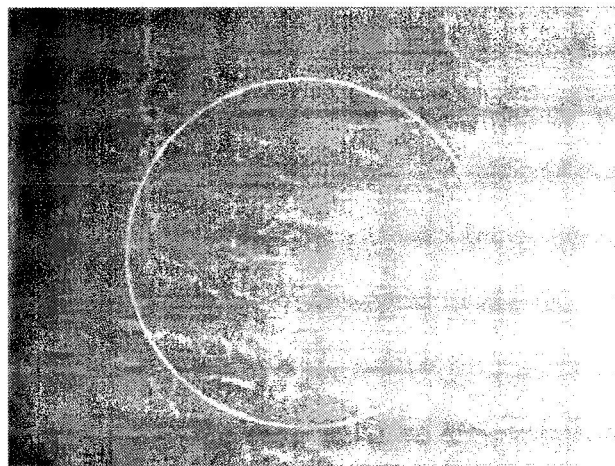
R

Het altaarstuk zit vast in het altaar. De achterkant van het schilderij kon geïnspecteerd worden daar het altaar op een zekere afstand van de muur staat.

Op de achterkant van het altaarstuk zat een vel pvc-folie dat door ons werd verwijderd.

De lijst is overschilderd met bronsverf. Bronsverf wordt gebruikt om een vergulding te imiteren, zelden is het resultaat geslaagd daar de inferieure metaaldeeltjes in de verf gaan oxideren en verkleuren. Dit in tegenstelling tot een vergulding.

Het doek is erg gecraqueleerd. De picturale laag is stabiel. In sommige craquelures doen zich oppervlakteschimmels voor.

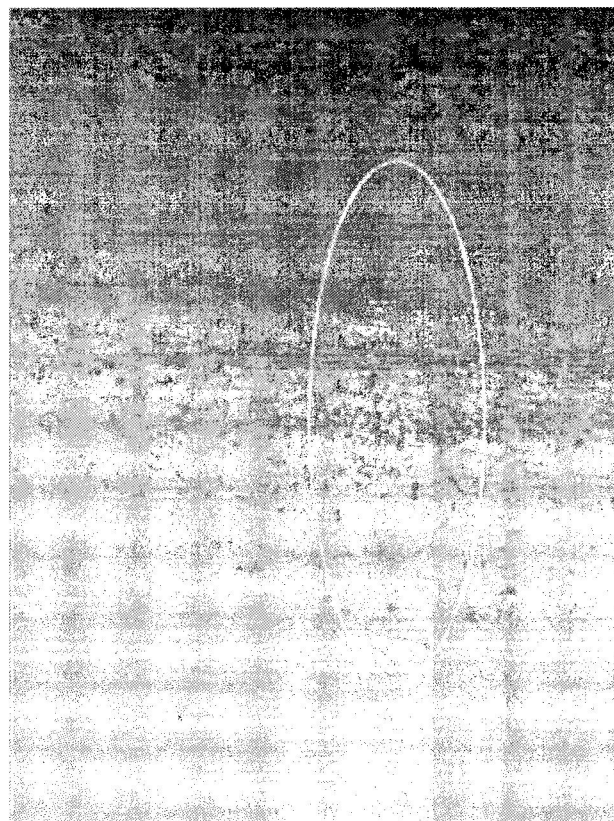

Tussen het doek en het spanraam is er op de achterkant stof en gruis gevallen. De achterkant werd afgedekt met pvc-folie. Dit werd door ons verwijderd want op de achterkant zat heel wat oppervlakteschimmel daar plastic folie een microklimaat veroorzaakt. Een aantasting van oppervlakteschimmel ontstaat altijd op de achterkant van een schilderij waarna het door de textiele drager dringt om zich te nestelen in de craquelures.

6.1.2. Opdracht van Christus in de tempel Koor

M

Op de achterkant zaten ook heel wat stof en spinnenwebben.

Oppervlakteschimmels staan in verband met een (te) hoge luchtvochtigheid of met condensvorming. Schimmels die achter op het doek van een schilderij zitten dringen dwars door het doek heen in de verf en vernislagen. Deze organismen kunnen de cohesie en adhesie van de bindmiddelen afbreken.

De verf en/of vernislagen worden daardoor poreus tot poederachtig en verkleuren. Vuil en stof zorgen op hun beurt voor een hogere relatieve vochtigheid en dienen ook als voedingsbodem voor deze microflora.

Het schilderij hangt vrij trechtervormig aan een ijzerdraad. De lijst werd bruin overschilderd. Dat terwijl de lijst oorspronkelijk zwart was geschilderd. Het vergulde binnenlijstje (ogiefje) werd met bronsverf overschilderd.

Het doek werd opgespannen op een spanraam met een horizontaal dwarsstuk.

Het doek hangt vrij slap en de picturale laag vertoont grove craquelures en zelfs diepe barsten met plaatselijk verfverlies tot op de textiele drager.

Vermoedelijk werd er vernist over de craquelures heen. Onderaan zijn er enkele overschilderingen. Het dwarsstuk van het spanraam tekent zich af in de picturale laag. Door de zware craquelures, de satijnglans en verdonkering van de vernis is het tafereel erg moeilijk leesbaar.

6.1.3. Altaarstuk "De marteldood van Laurentius"

M

Het schilderij zit vast in het altaar dat op een 30-tal cm van de muur staat. Bijgevolg kon de achterkant maar van op een grote afstand bekeken worden. Op de achterkant van het schilderij zit een massa stof en is een stoplap zichtbaar.

Het doek vertoont grote vervormingen en kreuken.

De nageltjes waarmee het doek op het spanraam werd genageld zijn links en rechts doorgescheurd. Daardoor komt het doek erg slap te hangen.

Op de uitstulpingen in het doek ligt stof.

In het doek werden 2 gaten hersteld met stoplappen. Deze zorgen op hun beurt voor spanningen in het doek.

De picturale laag is vrij stabiel. De vernislaag is zo erg nagedonkerd dat het tafereel nog moeilijk leesbaar is.

6.1.4. Dominicus Guzman ontvangt de rozenkrans van O.L.-Vrouw

R

Het schilderij bevindt zich in een redelijke staat.

Vermoedelijk moet de achterkant erg onder het stof en vuil zitten maar dit kan niet worden gecontroleerd.

De picturale laag is stabiel maar de vernislaag is erg nagedonkerd

6.1.5. Christus aan het kruis

Koor

R

Het schilderij is trechtervormig opgehangen aan een ijzerdraad. De lijst werd in het bruin geschilderd met een binnenlijstje in bronsverf. Het doek is opgespannen op een spanraam. Op de achterkant van het doek zijn er enkele stoplappen. De picturale laag is stabiel maar vertoont craquelures. Over de craquelures werd een vernislaag gezet.

6.1.6. Kruiswegstaties

R

De kruiswegstaties worden algemeen besproken. De doeken werden gemaroeffleerd op panelen. Dit gebeurde nogal onvakkundig zodat er blazen en kreuken zijn ontstaan. De picturale lagen zijn stabiel en de vernislagen zijn erg nagedonkerd.

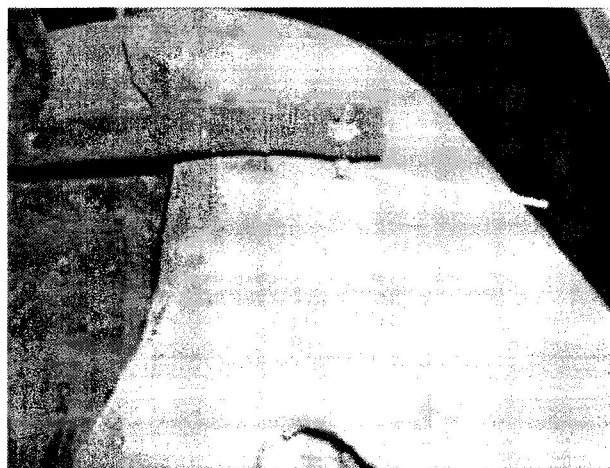
7. Sculptuur

7.1. Hout

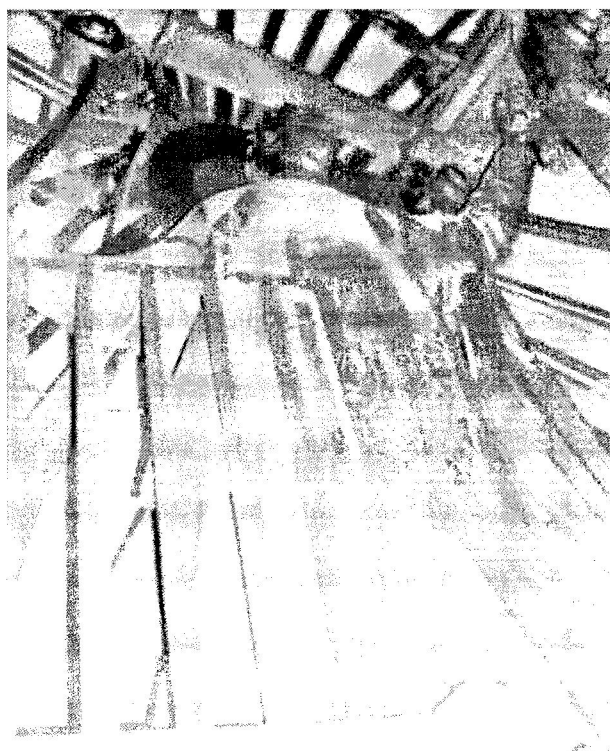
7.1.1. Laurentius

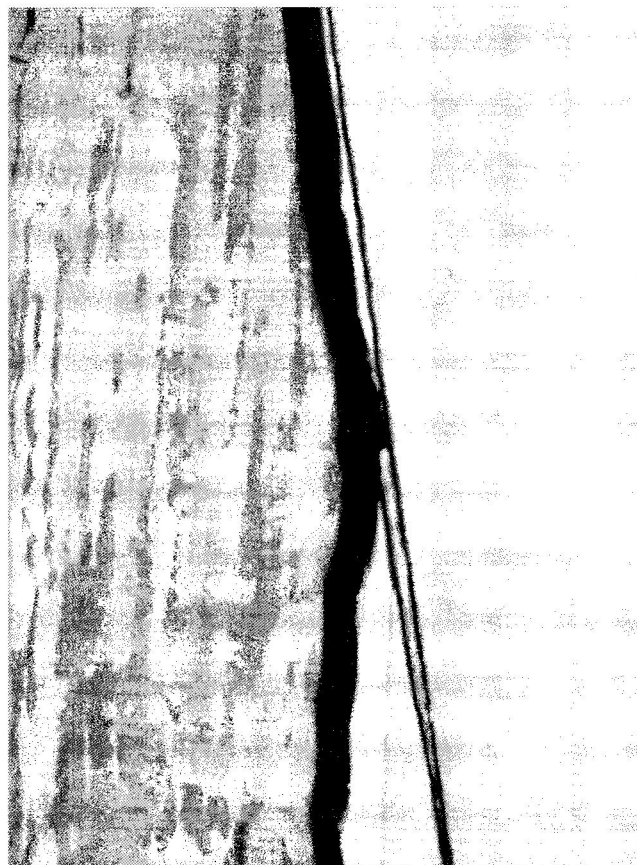
M

Het beeld staat op een expositietroon bovenop het altaar. Eén van de schroeven die het beeld houdt is uit het hout gerukt.

Voorlopig zit de enige schroef die het beeld op zijn plaats houdt nog stevig in het hout. Als deze lost stort het beeld naar beneden.

Bovenstaande foto toont de achterzijde van het beeld.
Vermoedelijk werd het beeld behandeld met een
wormdodend product en werd het hout versterkt met een
synthetische hars (paraloidhars?).
Het beeld is erg bestoft maar voor zover zichtbaar was de
polychromie in stabiele staat.

7.2. Steen

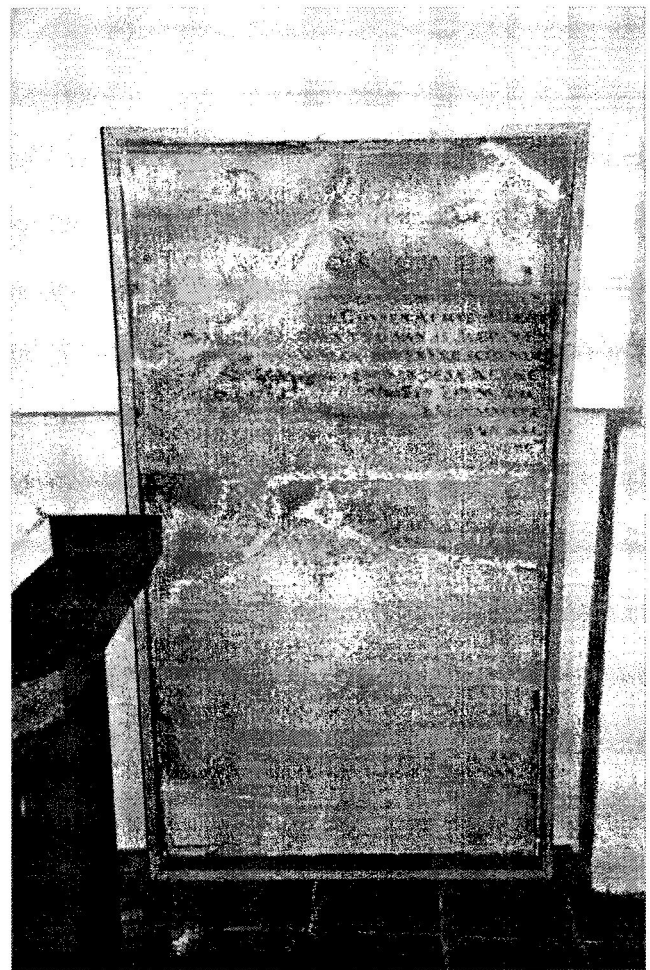
R

Achteraan in de kerk werden enkele grafplaten die van buiten komen rechtop tegen de muren geplaatst. De marmeren panelen waren kromgetrokken en hebben het uiteindelijk begeven.

Dit kromtrekken is een typisch probleem voor marmers. Bij het opwarmen ontstaan intergranulaire openingen en scheuren. Deze vervormingen zijn deels irreversibel omdat tijdens de afkoelingsfase het materiaal niet meer volledig terugkeert naar zijn oorspronkelijke toestand. Dit kromtrekken wordt intergranulaire desintegratie genoemd.

De grafplaten werden gelijmd en ondersteund op panelen en daarna achterin de kerk geplaatst.

Omdat de grafplaten niet aan zonlicht en de natuurelementen zijn blootgesteld zal hun bewaringstoestand stabiel zijn.

9. Klimaat

9.1. Relatieve vochtigheid en temperatuur			M			De kerk wordt verwarmd door een hete lucht verwarming op gas met luchtkanalen. Vooraan in de zijbeuken zitten 2 afzuigroosters en vooraan in het hoofdkoor zit een uitblaasrooster. Normaal moet de oppervlakte van de afzuigroosters 1/5e bedragen van de uitblaasroosters. Het uitblaasrooster zit op 3 meter van het altaar wat véél te dicht is. De uitblaastemperatuur bedroeg ongeveer 64°. Dit is te heet. De uitblaastemperatuur mag slechts 25° warmer zijn dan de gevraagde temperatuur. Als we dus rekenen $25^{\circ} + 18^{\circ} = 43^{\circ}\text{C}$. De uitblaastemperatuur mag dus slechts maximum 43°C zijn. De hete lucht schiet naar boven tegen het plafond en draagt stofdeeltjes met zich mee die een andere elektrische lading hebben dan het gewelf waardoor dit veel vlugger vuil wordt. Door de hoge temperatuur van de lucht wordt de kerk eigenlijk van boven naar onderen opgewarmd. Op die manier wordt ook het orgel aan extreme temperaturen blootgesteld met barsten in de windladen als gevolg. De extreem hoge temperaturen veroorzaken desorptie van de normale vochtigheid in hout met vervormingen als gevolg. Behalve schade aan het orgel en andere kunstzinnige voorwerpen geven hoge luchttemperaturen meer kans op insectenplagen.
9.2. Licht						
9.2.1. Daglicht	-	-	-	-	-	
9.2.2. Kunstlicht	-	-	-	-	-	
9.3. Technische installaties	-	-	-	-	-	De technische installatie werd niet gecontroleerd. Het is van belang dat er tijdens de wintermanden een data-logging van het binnenklimaat wordt uitgevoerd om inzicht te krijgen in de manier van verwarmen. De schade aan het hoofdaltaar kan gerelateerd worden aan de manier van verwarmen.

10. Preventie en beheer

10.1. Brand					N	
10.2. Diefstal en vandalisme	G					In de kerk staan bovenop het klankbord van de preekstoel 2 camera's die alle bewegingen in de kerk vastleggen.
10.4. Reiniging		R				De kerk ligt er netjes bij